

Hvað er matvælasvindl ?

Matvælasvindl er það þegar seljandi matvæla vísitandi villir um eða segir ósatt um innihald matvæla í efnahagslegum ávinningi. Evrópusambandið hefur skilgreint matvælasvindl sem fjórþætt, það er brot á evrópskum reglugerðum, það er ásetningur með brotinu, tilgangurinn er gróði og það er verið að svindla, svíkja og blekkja neytendur.

Matvælasvindl (Food fraud) hefur fylgt mannum frá upphafi. Alltaf hafa einhverjir óprúttir aðilar reynt að blekkja neytendur á gæðum eða uppruna matvörunnar. Algengustu matvæli sem reynt er að svindla með eru hunang, ólífuolíur, vín og krydd, en einnig er svindlað með ýmsum öðrum matvælum eins og ávaxtasöfum, kaffi, te, fisk og ýmislegt fleira. Í dag er auðvelt að græða mikið með því að selja matvæli sem lífrænt ræktuð þegar þau eru það ekki. Það er heilmikill kostnaður í því að framleiða lífrænt ræktuð matvæli. Um slíka framleiðslu gilda alþjóðlegar reglur og þarf framleiðandi að fá vottun frá faggildum vottunnarsöfum sem hefur eftirlit með starfsemi. Erfitt getur reynt að hafa eftirlit með hvort vörur séu sannanlega lífrænt ræktuð. Til dæmis er mjög erfitt að greina á milli tveggja tómatu hvor er lífrænn. Enginn sjáanlegur munur er á vörunum og til þess að fá staðfestu um það þarf dýra efnagreiningu, rekjanleika og eftirlit með framleiðslufyrirtækinu.

Netverk í Evrópu

Árið 2013 kom upp matvælasvindl í Evrópu þar sem gömul hross, sem ekki voru til manneldis, var slátrað og komu út úr sláturhúsinu sem finast nautakjöt. Í kjölfar þessa hneykslismáls ákvað Evrópusambandið að stofna netverk um matvælasvindl en það var árið 2015. Síðan þá hafa lönd innan Evrópu skipts á upplýsingum um matvælasvindl og í samvinnu við Europol (samband evrópska lögreglufirvalda) farið í allmörg átaksverkefni þar sem viss matvæli eru tímabundið í sérstakri rannsókn. Einn tengiliður er í hverju landi og er Matvælastofnun tengiliður Íslands við netverkið.

Dæmigert matvælasvindl eru fölsuð heilbrigðisvottorð um uppruna t.d. á fiski. Það er

Herdís Guðjónsdóttir

sagt að 75% af túnfiski sem notaður er í sushi sé ekki ekta túnfiskur heldur einhver önnur ódýrari tegund. Yfirleitt er ekki verið að ógna matvælaöryggi með því að svindla með matvæli en í sumum tilvikum er stórhætta á ferð eins og þegar sett eru lyf eða ólögleg efni í fæðubótarefni. Dæmi um slíkt er DNP (2,4-Dinitrophenol) sem er notað sem brennsluefni til megrunar. Efnið er selt sem vinsælt megrunarlyf á netinu en er alls ekki ætlað til neyslu heldur er þetta efni ætlað til annars konar notkunar eins og í sprengiefni og varnarefni. Það er ekki ólöglegt að selja DNP en til manneldis er það stranglega bannað að markaðsfæra. Fjöldi manna hafa nú þegar dáðið vegna neyslu á DNP. Eitt dauðsfall í Bretlandi varð til þess að sölumaðurinn var dæmur í 7 ár fyrir manndráp en hann seldi 21 árs stúlku fæðubótarefni sem innihélt DNP, hún lést eftir að hafa tekið 8 töflur. Annað dæmi um skaðlegt matvælasvindl sem hafði alvarlegar afleiðingar fyrir þúsundir barna í Kína. Það var árið 2007 þegar melamín (melamide), sem er algengt efni sem notað er í plastiðnað, var bætt í mjólkurduft til að skekkja mælingar á próteinum en köfnunarefni sem mælt er við próteinmælingar geta komið frá öðrum köfnunarefnisgjöfum eins og melamíni. Mjólkurduft er

Matvælasvindl frh.

verðlagt eftir próteininnihaldi. Rúmlega 6 þús börn veiktust af nýrnasteinum og 4 börn létust.

Norrænt verkefni

Norðurlöndin vinna nú að verkefni um matvælasvindl til þriggja ára og með stuðning frá Norrænu ráðherranefninni. Þau lönd sem taka þátt í verkefninu eru Danmörk, Noregur, Svíþjóð og Ísland.

Megin tilgangur verkefnisins er að skilgreina sameiginlega túlkun á matvælasvindli og koma á samvinnu Norðurlanda um matvælasvindl þvert á landamæri. Stuðlað verður að fræðslu til þeirra eftirlitsaðila sem koma að baráttunni við matvælasvindl. Stefnt er að því að í lok verkefnisins liggi fyrir lokaskýrsla sem inniheldur sameiginlega norræna skilgreiningu á matvælasvindli og að sagt verði frá ávinningi verkefnisins í hverju landi fyrir sig.

Þann 24. september sl. stóðu Matvælastofnun og Matís fyrir fræðslufundi um matvælasvindl sem var hluti af norræna verkefninu. Fundurinn var haldinn í salarkynnum Matís og var opinn öllum sem áhuga höfðu á umfjöllunarefninu. Á fundinn

voru sérstaklega boðaðir fulltrúar matvælaeftirlits heilbrigðiseftirlitsins, starfsmenn Matvælastofnunnar, starfsmenn Matís, ásamt fulltrúum frá Tollstjóraembættinu og Ríkislögreglu.

Ítarefni um matvælasvindl

Monthly news from EU Food fraud network:
<https://ec.europa.eu/knowledge4policy/food-fraud-quality-en>

News report from Europol in June 2019 from Opson VII:
<https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/over-%E2%82%AC100-million-worth-of-fake-food-and-drinks-seized-in-latest-europol-interpol-operation>

Michigan state University offers free courses in Food fraud:
<http://foodfraud.msu.edu/resources/programs-courses/>

Kynningar frá fræðslufundi um matvælasvindl á heimasíðu Matís:
<http://www.matis.is/matis/frettir/kynningar-fra-fraedslufundi-um-matvaelasvindl-adgengilegar>